

ARHITEKTURA I PROSTOR GRADSKJE KNJIŽNICE I ČITAONICE VINKOVCI KAO VAŽAN ČIMBENIK RAZVOJA

The Architecture and Space of the Vinkovci City Library and
Reading Room as an Important Development Factor

Vedrana Lugić

Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci
ravnatelj@gkvk.hr

Tihomir Marojević

Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci
tmarojevic@gkvk.hr

UDK / UDC **027.022:725>(497.544Vinkovci)**

Stručni rad / Professional paper

Primljeno/ Received: 20.12.2024.

BROJ
BIBLIOGRAFSKE
JEDINICE

501

Sažetak

Cilj. Cilj je ovoga rada dokazati kako su infrastruktura, tehnička i tehnološka rješenja, uz stručnost i kreativnost, važni preduvjeti za ostvarenje misije knjižnice.

Pristup/metodologija/dizajn. U radu se povezuju građevinsko-arhitektonska struka i knjižničarska profesija kroz uzročno-posljedične veze. Logički se interpretira prostorni raspored nastao suradnjom arhitekata i knjižničara. Statistički se prati korištenje usluga u novom prostoru te se uspoređuje s podacima o korištenju usluga u staroj zgradi knjižnice.

Rezultati. Središnji dio rada povezuje tehničko-građevinska rješenja s knjižničarskim potrebama, stvarajući sinergiju između struke i funkcionalnosti. Rezultat tog odnosa jest zgrada koja priča stručnu knjižničarsku priču, istovremeno odražavajući elemente vinkovačkog identiteta.

Praktična primjena. Ovaj je rad primjenjiv za sve kulturne ustanove koje planiraju dugoročne infrastrukturne projekte. Pruža primjere prostornih, tehničkih i organizacijskih rješenja koja su se pokazala uspješnima u Gradskoj knjižnici i čitaonici Vinkovci.

Društveni značaj. Socijalna dimenzija ovog rada može se sagledati na dva načina. S profesionalnog aspekta, donosi inovativna rješenja koja pridonose napretku

knjižničarske struke. Još važnije, sinergija građevinske i knjižničarske struke rezultirala je knjižnicom koja predstavlja temelj kulturnog i urbanog razvoja Vinkovaca.

Originalnost/vrijednost. Originalnost ovoga rada ogleda se u predstavljanju novih tehnoloških i organizacijskih rješenja koja su značajno unaprijedila rad Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci. Ova su rješenja rezultat suradnje stručnjaka iz različitih područja – građevinsko-arhitektonskog, knjižničarskog i elektrotehničkog sektora.

Ključne riječi: Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci, korisnici, nova zgrada, organizacija, tehnologija

Summary

Purpose. The purpose of this paper is to demonstrate that infrastructure, technical and technological solutions, along with expertise and creativity, are fundamental prerequisites for achieving the mission of a library.

Approach/methodology/design. The paper connects the fields of construction and architecture with the library profession through cause-and-effect relationships. The spatial layout, which is a result of the collaboration between architects and librarians, is logically interpreted. Service usage in the new premises is statistically monitored and compared to data on service usage in the old library building.

Findings. The central part of the paper connects technical and construction solutions with library needs, creating a synergy between expertise and functionality. The result of this relationship is a building that tells a professional library story while reflecting elements of Vinkovci's identity

Practical implications. This paper is applicable to all cultural institutions planning long-term infrastructure projects. It offers examples of spatial, technical, and organizational solutions that have proven successful at the Vinkovci City Library.

Social implications. The social dimension of this work can be viewed in two ways. From a professional perspective, it introduces innovative solutions that contribute to the advancement of the library profession. More importantly, the synergy between the construction and library professions has resulted in a library that serves as a foundation for the cultural and urban development of Vinkovci.

Originality/value. The originality of this work is reflected in the presentation of new technological and organizational solutions that have significantly improved the operation of the Vinkovci City Library and Reading Room. These solutions are the result of collaboration among experts from various fields – civil engineering and architecture, library science, and electrical engineering.

Keywords: Vinkovci City Library, users, new building, organization, technology

1. Povijesni uvod

Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci najstarija je kulturna ustanova u Vinkovcima. Sljednica je Vinkovačke čitaonice osnovane 1875. godine. Knjižnica je izravno ili posredno zaslužna za osnivanje brojnih kulturnih ustanova u Gradu, poput Radija Vinkovci, Gradskog kazališta „Joza Ivakić“ Vinkovci, Glazbene škole Josipa Runjanina Vinkovci te Galerije likovnih umjetnosti „Slavko Kopač“, koja je danas ustrojbeni jedinicu Gradskog muzeja Vinkovci. Osim toga, Knjižnica je inicirala brojne manifestacije, kao što su Dječje vinkovačke jeseni, Pjesnički susreti koji se danas održavaju u Drenovcima, Festival dječje knjige i Literarni natječaj Male vinkovačke jeseni. (Djeke et al. 2022,10–11).

Ovi podaci svjedoče o tome da je Knjižnica bila središte kulturnog života Vinkovaca. Jedan od razloga tome zasigurno je prostor u kojem je Čitaonica, a kasnije Knjižnica djelovala. Tijekom svoje povijesti Knjižnica je mijenjala nekoliko lokacija. Od 1897. godine nalazila se u zgradi u kojoj je djelovala sve do 16. rujna 1991. godine, kada je tijekom Domovinskog rata uništena neprijateljskim granatama te u potpunosti izgorjela. U noći s 16. na 17. rujna 1991. godine, u požaru je uništeno između 65 i 85 tisuća jedinica građe, a Vinkovci i Hrvatska ostali su bez rukopisa Josipa Kozarca, Vladimira Kovačića i Ivana Kozarca (Djeke et al. 2022, 21).

Unatoč tragediji, obnova rada vinkovačke Knjižnice započela je gotovo odmah. Akcijom "Poklonimo knjigu razrušenim knjižnicama" prikupljeno je 50.000 knjiga za Knjižnicu u Vinkovcima (Širić 2000). Pregledavanje i pročišćavanje darovanog fonda je trajao nekoliko mjeseci jer je Knjižnica djelovala u vrlo malom prostoru, a u tom trenutku niti svi zaposlenici nisu bili u Vinkovcima. Ipak, selekcija darovanog fonda se morala odraditi jer prostor u kojem će Knjižnica obnoviti svoj rad nije dozvoljavao gomilanje prekomjernih, nepotrebnih ili zastarjelih naslova. U međuvremenu, Knjižnica je

privremeno bila smještena u bibliobus, dar grada Beča, koji je sadržavao 5.000 knjiga. Posudba knjiga započela je 7. kolovoza 1992. godine (Miljak 1992).

U studenome 1992. godine Knjižnica je gotovo u potpunosti normalizirala svoj rad u zgradi na adresi Ulica Ivana Gundulića 6, Vinkovci. (Djeke et al. 2022, 22). Ova lokacija bila je privremeni dom Knjižnice sve do 2023. godine, kada se preselila u novu, namjenski građenu zgradu na prijeratnoj adresi.

2. Prije izgradnje

Prije početka građevinskih radova, na lokaciji Knjižnice izvršena su arheološka iskopavanja. Počela su 2011. godine i odvijala su se u tri etape – 2011., 2015. te u zaključnoj fazi 2018. godine. Pronađeno je preko tone keramike i sličnog materijala iz rimskog doba, kao i vrijedni nalazi iz otomanskog razdoblja. Također je otkriven vrlo vrijedan povijesni dokument – vremenska kapsula iz vremena dogradnje zgrade Knjižnice, u kojoj se nalazila do Domovinskog rata. Kapsula potječe iz 30-ih godina prošlog stoljeća i sadrži popis najvećih donatora knjižnice. Taj komadić vinkovačke povijesti restauriran je u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici te se trenutno čuva u Gradskom muzeju. Posebno se ističe nalaz iz jednog od bunara, gdje su pronađeni novčići rimskih careva Valentinijana i Valensa koji su rođeni u Cibalama, antičkom gradu na području današnjih Vinkovaca. Na dnu bunara pronađena je i ostava željeznog oruđa za obradu drveta, bakreni predmeti, vrčevi i drugi slični predmeti. Tijekom posljednje sezone iskopavanja otkriveni su zlatni prsten te brojni zanimljivi predmeti izrađeni od kosti i slonovače. Posebno zanimljiv nalaz jesu kosti jedne vrste mediteranskog morskog psa. (Grad Vinkovci 2018).

3. Izgradnja

Ugovor o izgradnji Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci potpisan je 20. siječnja 2024. godine od strane gradonačelnika grada Vinkovaca Ivan Bosančić te izvođača radova koje je predstavljao Marko Maslov.

Iskopi temelja i podruma započeli su 13. veljače 2024. godine, a već 18. lipnja 2024. godine izlivena je temeljna ploča (Slika 1). Radi se o najvećoj betonskoj ploči u povijesti Vinkovaca koja je izlivena u jednom komadu. Betoniranje je trajalo čak 30 sati bez prekida,

pri čemu je utrošeno 3.000 tona betona (Karalić 2020). Do kraja godine zgrada Knjižnice dovedena je pod krov. Izgradnja nove zgrade Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci najveći je infrastrukturni projekt u povijesti Vinkovaca, o čemu svjedoče sljedeći podaci:

- Zgrada ima površinu od 4.621,25 m².
- Sastoji se od četiri etaže: podruma, prizemlja i dva kata.
- U izgradnji cijele zgrade utrošeno je 4.000 m³, odnosno 10.000 tona betona.
- Cijena izgradnje nove zgrade Knjižnice iznosila je 7,5 milijuna eura (Lugić i Marojević 2024), a sredstva su osigurali Grad Vinkovci i Vlada Republike Hrvatske, odnosno Ministarstvo kulture i medija.

Slika 1. Izlijevanje temeljne betonske ploče

4. Arhitektonsko rješenje i identitet

Prilikom izrade projekata za novu zgradu stručni zaposlenici postavili su funkcionalne zahtjeve, temeljne na Standardima za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. Funkcionalno-stručni zahtjevi riješeni su na način koji omogućava knjižnici i njezinim partnerima uravnotežen razvoj s okruženjem. Time je postavljen okvir za širenje temeljnih vrijednosti i ispunjavanje zadaća, a istovremeno se učvršćuje kulturni identitet i knjižnice i zajednice (Aparac-Jelušić i Faletar Tanacković 2020, 25).

Također, prilikom projektiranja naglasak je stavljen na pojam identiteta. Identitet se, između ostalog, definira kao osjećaj pripadnosti, jednakost koja vrijedi za sve vrijednosti,

ali i ukupnost činjenica koje služe za razlikovanje (Anić 2004, 425). Identitet u arhitekturi podrazumijeva da zgrade odražavaju identitet ustanove koja se u njima nalazi te da one same određuju identitet knjižnice (Aparac-Jelušić i Faletar Tanacković 2020, 119).

Zgrada vinkovačke Knjižnice priča priču o povijesti Vinkovaca. Pročelje vizualno predstavlja otvorenu knjigu kroz koju prolaze geleri (Slika 2). Na pročelju se također nalaze tri nepravilna portala koja simboliziraju oštećenja od granata. Pročelje priča priču o uništenju Knjižnice tijekom Domovinskog rata. Na ovaj način Knjižnica je postala specifična zgrada koja se u velikoj mjeri izdvaja od ostatka gradskih građevina. Potencijalni i stvarni korisnici mogu se poistovjetiti s njom od ranog djetinjstva pa sve do kasne dobi (Aparac-Jelušić i Faletar Tanacković 2020, 57). Knjižnica je postala dijelom javne memorije kojom se ističe zrelost zajednice i iskazuje javni ponos (Aparac-Jelušić i Faletar Tanacković 2020, 104). Drugim riječima, nova zgrada Knjižnice postala je simbolom s kojim se poistovjećuju svi Vinkovčani, kako članovi, tako i nečlanovi Knjižnice.

Slika 2. Pročelje Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci

Lokacija Knjižnice, njezino vizualno rješenje i volumen dominiraju urbanim područjem središta grada Vinkovaca te u velikoj mjeri utječu na daljnji urbani razvoj. Pomno izgrađene knjižnice određuju urbana područja u kojima se nalaze te često postaju ključni elementi identiteta tih prostora (Aparac-Jelušić i Faletar Tanacković 2020, 57). Izgradnja nove zgrade vinkovačke Knjižnice odredila je daljnji urbani razvoj dijela grada u kojem se nalazi. Paralelno s gradnjom zgrade izgrađeni su veliki parking, dječje igralište i posađena

su stabla za budući park u dvorištu Knjižnice. Koliko Knjižnica urbanistički utječe na daljnji razvoj dijela grada u kojem se nalazi, potvrđuju i činjenice poput toga da su, primjerice, svi adventski sadržaji premješteni ispred knjižnice. Tijekom prosinca, ispred Knjižnice nalazi se klizalište, održavaju koncerti, dostupna je ugostiteljsko-gastronomska ponuda te je taj prostor postao mjestom okupljanja. Zbog velike frekvencije posjetitelja ispred i u Knjižnici, plan je u budućnosti proširiti pješačku zonu kako bi obuhvatila i prostor ispred zgrade Knjižnice, koja se sada nalazi na svega 50-ak metara od postojeće pješačke zone.

5. Tehnološka rješenja i oprema

Već je rečeno kako su prilikom projektiranja postavljeni jasni funkcionalni zahtjevi koje su projekti morali zadovoljiti. Svi ti zahtjevi temelje se na stručnim preporukama s posebnim naglaskom na Standard za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj, koji kaže: Pri osmišljavanju i funkcionalnom oblikovanju prostora narodne knjižnice, potrebno je brinuti o:

- protočnosti i akustičnosti prostora;
- fleksibilnosti prostora (radi mogućnosti prilagodbe za različite namjene);
- dizajnu i materijalima (podovi, zidovi, pregrade, prozori, zastori/sjenila, rasvjeta, grijanje);
- opremljenosti prostora (opremljenost instalacijama i informacijsko-telekomunikacijskom mrežom, po potrebi video nadzorom i razglasom);
- opterećenosti podova i
- dostupnosti za osobe u kolicima i roditelje s djecom u kolicima (NN 103/21).

Govoreći o protočnosti kroz Gradsku knjižnicu i čitaonicu Vinkovci, ona je osigurana gradnjom širokih hodnika i širokog stubišta te ugradnjom dvaju dizala (korisničkog i teretnog). Kretanje kroz katove uz spomenuto stubište i dizala moguće je i stubištem za zaposlenike, koje započinje od službenog ulaza, a završava u službenim prostorijama. Postoje i dva izlaza u slučaju nužde. Oba se nalaze u prizemlju, a jedan je stubištem povezan s drugim katom Knjižnice. Ulaz u Knjižnicu korisnicima je omogućen kroz troja vrata, dok je za zaposlenike osiguran i četvrti. Protočnost se poboljšava i organizacijom rada. U prizemlju zgrade nalazi se Informacijsko-posudbeni odjel, na kojem se vrše

centralna posudba i povrat. Na ovaj način, korisnici koji su u Knjižnici došli izvršiti samo povrat građe, ne kreću se prema drugim odjelima. Također, zaposlenici Informacijsko-posudbenog odjela pružaju točne informacije korisnicima s obzirom na njihove informacijske potrebe pa korisnici ne lutaju po hodnicima zgrade tražeći gdje će zadovoljiti svoje informacijsko-kulturne potrebe.

Akustičnost je osigurana korištenjem odgovarajućih materijala, otvorenim prostorima i visokim stropovima.

Fleksibilnost prostora osobito je bila važna za multifunkcionalni prostor u prizemlju zgrade. Prostor, koji je najčešće izložbeno-galerijski, opremljen je potrebnim tehnologijama za prikazivanje filmova, ozvučenjem i lako se pretvara u konferencijsku dvoranu s 200-tinjak sjedećih mjesta (Lugić i Marojević 2024).

Govoreći o dizajnu i materijalima koji su povezani s prozorima, sjenilima, rasvjetom i grijanjem, važno je bilo postavljanje meteorološke stanice na krov Knjižnice. Meteorološka stanica (Slika 3) osigurava stalnu temperaturu, zasićenost kisikom i količinu vlage u zgradi Knjižnice. Svjetlost u zgradi također se regulira uz pomoć meteorološke stanice. Ovisno o količini vanjske svjetlosti, sjenila se automatski spuštaju ili podižu kako bi povećala ili smanjila razinu svjetlosti u zgradi.

Slika 3. Meteorološka stanica na krovu Knjižnice

Zanimljivo je rješenje sa staklenim pregradama, odnosno *harmo* stijenama, koje omogućuju pregrađivanje prostora na više zasebnih prostorija, a njihovim otvaranjem prostor prizemlja i prvog kata otvara se u veliki prostor (Lugić i Marojević, 2024).

Vrste podova koje su postavljene razlikuju se od prostorije do prostorije, ovisno o namjeni. Veći dio podova obložen je keramičkim pločicama, dok su u prostorijama koje su predviđene za tihi rad i provođenje radionica s djecom i mladima postavljeni tapisoni. Oni smanjuju buku prilikom hodanja i slučajnih padova sitnih predmeta, a također su topliji za najmlađe korisnike s kojima se često radionice provode upravo na podu.

Kada je riječ o sigurnosti, može se reći kako je zgrada opremljena gotovo svim tehnologijama koje su bile dostupne na tržištu. Unutrašnjost zgrade i okoliš osigurani su video-nadzorom s ukupno 42 kamere. Uz video-nadzor, unutrašnjost je osigurana protuprovalnim sustavom i protupožarno-vatrodiojavnim sustavom. Dodatnu sigurnost u zgradi pruža i RFID¹ sustav. RFID je tehnologija bežičnog prijenosa podataka s pomoću radijske frekvencije (Cej, Giunio i Silić 2013). Zahvaljujući ovom sustavu, otuđenje knjiga svedeno je na minimum jer će se alarm oglasiti u trenutku kada se nezadužena knjiga nađe u dometu senzorâ, koji se nalaze na svim izlaznim vratima. Također, RFID sustav omogućuje samozaduženje i samorazduženje građe na trima uređajima u Knjižnici. Ovaj sustav koristi i knjigomat, koji omogućuje povrat građe u neradnim satima ili neradnim danima (Lugić i Marojević, 2024).

Pristup i kretanje invalidima i roditeljima s djecom u kolicima omogućen je kroz dvojna vrata niskog praga, a kako Knjižnica ima tri korisničke etaže, zgrada je, kao što je već rečeno, opremljena dizalom.

Standard za narodne knjižnice propisuje osnovnu i preporučenu tehničko-računalnu opremu.

Osnovnu opremu čine:

- računala za korisnike s pristupom internetu (odvojena za djecu i odrasle zbog različite složenosti sigurnosne zaštite);
- računala za djelatnike s programima za uredsko poslovanje, knjižnično-informacijskim sustavom za sveukupno knjižnično poslovanje u skladu sa

¹ Radio-frequency identification

stručnim knjižničnim standardima i protokolima za razmjenu podataka te RFID čitačem ili čitačem crtičnog kôda;

- komunikacijska oprema;
- oprema za reprodukciju (fotokopirni uređaji, pisači, skeneri odnosno multifunkcijski uređaji);
- audiovizualna oprema za reprodukciju slike i zvuka (projekcijsko platno, projektor i dr.) i
- fotoaparat (NN 103/21).

Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci posjeduje svu navedenu osnovnu opremu, a to su:

- 34 korisnička računala;
- 50 računala za zaposlenike koji su opremljeni potrebnom RFID opremom i čitačem crtičnog koda;
- tri multifunkcionalna uređaja s mogućnošću skeniranja i ispisa A3 formata te još desetak takvih uređaja s mogućnošću ispisa A4 formata;
- 16 pametnih televizora s mogućnošću spajanja na računala;
- dvije pametne ploče s mogućnošću spajanja na računala;
- prijenosno projekcijsko platno s prijenosnim projektorom;
- veliki fiksni projektor za prikazivanje filmova;
- ozvučenje u prizemlju zgrade;
- prijenosno ozvučenje i
- fotoaparat i video-kameru.

Preporučenu opremu čine:

- uređaji za samozaduživanje i samorazduživanje građe;
- elektronički/RFID sustav zaštite knjižnične građe;
- knjigomat za 24-satno vraćanje knjiga;
- tehnička oprema potrebna za stvaralačke aktivnosti (3D printeri i ostala oprema u skladu sa suvremenim tehnološkim rješenjima);
- čitači elektroničkih knjiga;
- tehnička oprema za djecu s teškoćama u razvoju, osobe s invaliditetom i sve osobe koje ne mogu čitati standardni (crni) tisak;
- automatski brojač posjeta i
- sterilizator za građu (NN 103/21).

Od svega navedenoga, Knjižnica ne posjeduje samo sterilizator za građu. Već je rečeno kako Knjižnica koristi RFID tehnologiju kao sustav zaštite od otuđenja građe, samozaduživanja i samorazduživanja. Njega koristi knjigomat, ali i automatski brojači posjeta koji se nalaze na svim ulaznim vratima za korisnike.

Govoreći o tehničkoj opremi za stvaralačke aktivnosti, Knjižnica posjeduje dva 3D printera, 3D olovke, *micro:Maqueena* uređaje, *BOSON* uređaje, *micro:bit* uređaje i *Stem box* stol. Također, Knjižnica već godinama provodi projekte virtualne stvarnosti, a 2024. godine proveden je i prvi projekt proširene stvarnosti, za što posjeduje svu potrebnu opremu.

Knjižnica ne posjeduje čitače elektroničkih knjiga, ali posjeduje bazu elektroničkih knjiga koje se mogu čitati korištenjem predviđene mobilne aplikacije.

Za osobe koje ne mogu čitati standardni tisak, osigurane su zvučne knjige, knjige i slikovnice na brajici. Uz knjige, Knjižnica je pretplaćena na dva zvučna časopisa te posjeduje računalo za slijepe i slabovidne osobe s brajčnim pisačem.

6. Knjiga standarda i brendiranje

Još jedna novost koja je došla s novom zgradom Knjižnice jest *Knjiga standarda* koju je izradila Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci. Knjiga standarda napravljena je s ciljem implementacije konzistentne aplikacije vizualnih elemenata kroz sve komunikacijske platforme. Vizualni identitet odražava karakter brenda te ga prezentira prema korisnicima i široj zajednici (HEPNOC: HEP Nastavno-obrazovni centar). Ona je temelj za proces *brendiranja* koji počinje od stvaranja identiteta, različitosti koju će korisnici doživjeti posredstvom signala, prihvatiti kao vrijednost, stvoriti svoje preferencije i naposljetku se prikloniti idejama (Pavlek 2008, 51). Vizualni identitet Knjižnice temelji se na stilizaciji arhitektonskog rješenja nove zgrade Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci iz kojeg je razvijen logotip Knjižnice (Slika 4). Svojim je dizajnom moderan i stvara jasan, funkcionalan i izravan identitet te ujedno prepoznatljivo odražava novi izgled Knjižnice. Antracit boja odabrana je kao dominantna. Ova boja vrlo dobro korespondira s interijerom knjižnice. Odabrani font svojom pročišćenošću i svježim modernim linijama odlično odgovara modernističkom arhitektonskom rješenju. Cjelokupna signalizacija i oznake u Knjižnici svojim oblikom prate novi vizualni identitet Knjižnice. Signalizacija sadrži i element boje koji se razlikuje od kata do kata. Sva

signalizacija u prizemlju nosi zeleni element, na prvom katu plavi element, a na drugom katu crveni element. Boju na signalizaciji prati također i boja namještaja na svakom katu (Lugić i Marojević 2024).

Slika 4. Logotip Knjižnice

7. Prostorna rješenja

Prethodno je u tekstu rečeno da se Knjižnica prostire na 4.621,25 m² na četiri etaže – podrum, prizemlje i dva kata. Od četiri etaže, dvije i pol su dostupne korisnicima. U novoj zgradi došlo je do velikih promjena u razmještaju fonda, u odnosu na staru zgradu Knjižnice, a za njih su bila potrebna i odgovarajuća arhitektonska rješenja. U novoj zgradi težilo se tome da ona prati inicijativu struke k pojednostavljenju korištenja knjižničnih usluga. Knjižnica je tako postala intuitivnija i predvidivija za korisnike (Aparac-Jelušić i Faletar Tanacković 2020, 73). Koncept od tri temeljna odjela iz stare zgrade proširen je na šest temeljnih odjela, a to su: Informacijsko-posudbeni odjel, Dječji odjel – Dječja knjižnica Mira, Odjel književnosti, Znanstveni odjel, Odjel za mlade i Multimedijalni odjel (Lugić i Marojević 2024). Pojednostavljenje je postignuto, ponajprije, rasporedom fonda popularno-stručnih i znanstvenih naslova. U starom rasporedu jedan je dio popularno-stručnih i znanstvenih naslova bio dijelom fonda Posudbenog odjela za odrasle, a drugi je dio bio dijelom Studijskog odjela, dok su pojedini primjerci istog naslova bili i na Posudbenom odjelu za odrasle i Studijskom odjelu. Korisnicima je to često bilo zbunjujuće pa nisu znali na kojem se odjelu nalazi koji naslov. Često im nije bilo jasno zašto primjerak naslova s Posudbenog odjela za odrasle se može posuditi, a sa Studijskog se odjela ne

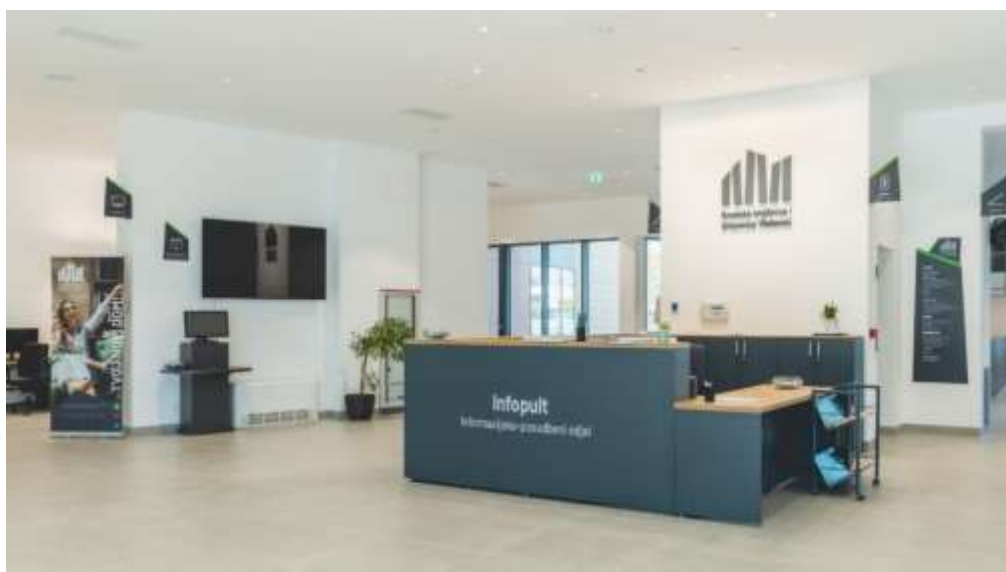
može posuditi (posudba građe sa Studijskog odjela nije bila moguća). U novom rasporedu svi znanstveni i popularno-stručni naslovi (osim književnih) nalaze se na Znanstvenom odjelu Knjižnice (koji je nasljednik Studijskog odjela), a sva književnost (lijepa i stručna) i stripovi nalaze se na Odjelu književnosti (koji je nasljednik Posudbenog odjela za odrasle). Također, ujednačena su pravila posudbe, što znači da se sve građa sa Znanstvenog odjela (izuzev referente zbirke) može posuditi.

7.1. Podrum

Podrum se prostire ispod cijele Knjižnice. Funkcionalno je opremljen kao spremište Knjižnice. Najveći dio prostora zauzima spremište knjiga, ali su tu i arhiv Knjižnice, spremište sitnog inventara koji se povremeno koristi te spremište uredskog materijala. Podrum je opremljen sanitarnim čvorom s praonicom rublja i povezan je sa službenim stubištem, stubištem u slučaju nužde, malim i teretnim dizalom s ostatkom Knjižnice.

7.2. Prizemlje – zelena etaža

U prizemlju je smješten **Informacijsko-posudbeni odjel** (Slika 5). Na njemu se vrši centralno posuđivanje i povrat građe. Centralizirana posudba rasteretila je rad drugih odjela te je knjižničarima omogućila izdvajanje više vremena za komunikaciju s korisnicima, a komunikacijske vještine prema istraživanjima najvažnija su kompetencija knjižničara (Machala 2015, 232).

Slika 5. Informacijsko-posudbeni odjel

Informacijsko-posudbeni odjel veliki je otvoreni prostor s puno svjetlosti i staklenih površina. Korisnik u velikoj mjeri ima osjećaj da se nalazi na otvorenom prostoru, ali već na prvom koraku dočekuju ga informator, jasna signalizacija, upute i pravila ponašanja. Na ovaj način posjetitelj prepoznaje kako se ponašati u knjižnici i nesvjesno slijedi pravila kretanja i ponašanja (Aparac-Jelušić i Faletar Tanacković 2020, 16). Na Informacijsko-posudbenom odjelu mogu se čitati dnevni tisak i koristiti računala. Opremljen je namještajem za sjedenje, kao što su fotelje, trosjedi, stolovi i stolice. Ovaj prostor zamišljen je kao dnevni boravak građana, uz koji je smješten i Dječji dnevni boravak (Slika 6). Dječji dnevni boravak jest igraonica, opremljena, također, namještajem za odmor, didaktičkim igračkama i slikovnicama koje nisu dijelom fonda Knjižnice. U ovom Odjelu dozvoljena je konzumacija hrane i pića. Usluge su besplatne, odnosno za korištenje usluga nije potrebno biti članom Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci. Osim rasterećenja drugih odjela, Informacijsko-posudbeni odjel zamišljen je i kao ključno mjesto na kojem će potencijalni korisnici postati i stvarni. Njima je ponuđen mali segment usluga koji ih potiče na istraživanje drugih knjižničnih odjela, za što je potrebno postati članom Knjižnice (Lugić i Marojević 2024). Dijelom Informacijsko-posudbenog odjela jest i multifunkcionalni prostor o kojem je već pisano u petom poglavlju.

Slika 6. Dječji dnevni boravak

Osim Informacijsko-posudbenog odjela, u prizemlju se nalaze i Dvorana Elza Kučera te Kavana Knjižnica, koje su fizički odvojene od Informacijsko-posudbenog odjela pješačkim prolazom.

Dvorana Elza Kučera dvorana je sa 60 sjedećih mjesta, opremljena pametnim televizorom, računalom i prijenosnim ozvučenjem. Dvorana nosi ime prve hrvatske knjižničarke Elze Kučera, kćeri poznatog astronoma Otona Kučere. Elza Kučera rođena je u Vinkovcima 22. listopada 1882., a knjižničarski radni vijek (1909. – 1944.) provela je u današnjoj Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu (Boršić i Skuhala Karasman 2022, 5). U ovoj dvorani nalazi se i sanitarni čvor te garderoba.

Knjižnica Kavana dio je zgrade Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci kao spomen na birtiju *Crni konjic* koja se nalazila na mjestu današnje Knjižnice i u koju je tadašnja Vinkovačka čitaonica uselila 1897. godine. U moderno doba i u suvremenim knjižnicama kafići i restorani, kao njihov dio, pokazali su se izuzetno popularnima i korisnima (Sabolović-Krajina 2020, 79-81). Korisnici koji danas dolaze u knjižnicu ne dolaze samo posuditi knjige, već se susresti s nekim u određenoj zoni komfora. Kavane na neki način postaju najsocijalniji dijelovi knjižnica.

7.3. Prvi kat – plavi kat

Na prvom su katu Knjižnice smješteni Dječji odjel – Dječja knjižnica mira i Odjel književnosti te spremište za spremačice kojem korisnici nemaju pristup.

Dječji odjel – Dječja knjižnica mira (Slika 7) smješten je u srcu zgrade, sukladno preporukama struke da dječji odjeli trebaju biti prilagodljivi, privlačni i u središtu narodne knjižnice (Aparac-Jelušić i Faletar Tanacković 2020, 22). Sastoji se od četiri prostorije koje se mogu dijeliti ili spajati *harmoni* stijenama, o čemu je pisano u petom poglavlju. Prva prostorija jest prostor za starije osnovnoškolce. Opremljena je odgovarajućom knjižničnom građom, dvama računalima, televizorom i prostorom za opuštanje. Druga je prostorija mjesto održavanje kreativnih radionica. Treća je prostorija srce Dječjeg odjela, gdje je moguće posuditi lektirne i druge naslove dječje književnosti. Četvrta je prostorija igraonica za najmlađe, opremljena didaktičkim igrama, slikovnicama i ostalim namještajem potrebnim za boravak djece i roditelja u prostoru Igraonice (Lugić i Marojević 2024). Jedina prostorija kojoj korisnici nemaju pristup jest spremište radnih materijala Dječjeg odjela.

Slika 7. Dječji odjel Dječja knjižnica mira

Odjel književnosti (Slika 8) čuva i daje na korištenje naslove beletristike i stripove. Na ovaj je način prvi kat na jednom mjestu okupio svu beletristiku, što također predstavlja pojednostavljenje rada. Odjel je opremljen prostorom za čitanje, računalima za pretraživanje kataloga te računalima za slijepe i slabovidne s brajnim pismom. Ono što je zanimljivo jest to da i Odjel književnosti ima odvojeno spremište za radne materijale i garderobu.

Slika 8. Odjel književnosti

7. 4. Drugi kat – crveni kat

Na drugom katu smješteni su Multimedijalni odjel, Odjel za mlade i Znanstveni odjel sa Zavičajnom zbirkom *Cibaliana*, Spomen-zbirkom Vanje Radauša i informatičkom učionicom te službene prostorije. U korisničkom dijelu drugog kata nalazi se i Informatička služba, kojoj korisnici nemaju pristup, kao ni kotlovnici.

Multimedijalni odjel (Slika 9) okuplja svu AV-građu te informacijsko-komunikacijsku tehnologiju. Uz standardnu knjižničnu građu, kao što su DVD-i i CD-i, odjel daje na korištenje dva *PlayStationa* 5 i osam računala, čija je namjena, za razliku od svih ostalih računala u Knjižnici, zabava, odnosno igranje. Za potrebe radionica modeliranja i programiranja na Odjelu se mogu koristiti, kako je prethodno spomenuto, 3D printeri, *micro:bit* uređaji, *Boson* uređaji, *Stem box* stol, VR tehnologija, 3D olovke i *Maqueen Plus* roboti.

Slika 9. Multimedijalni odjel

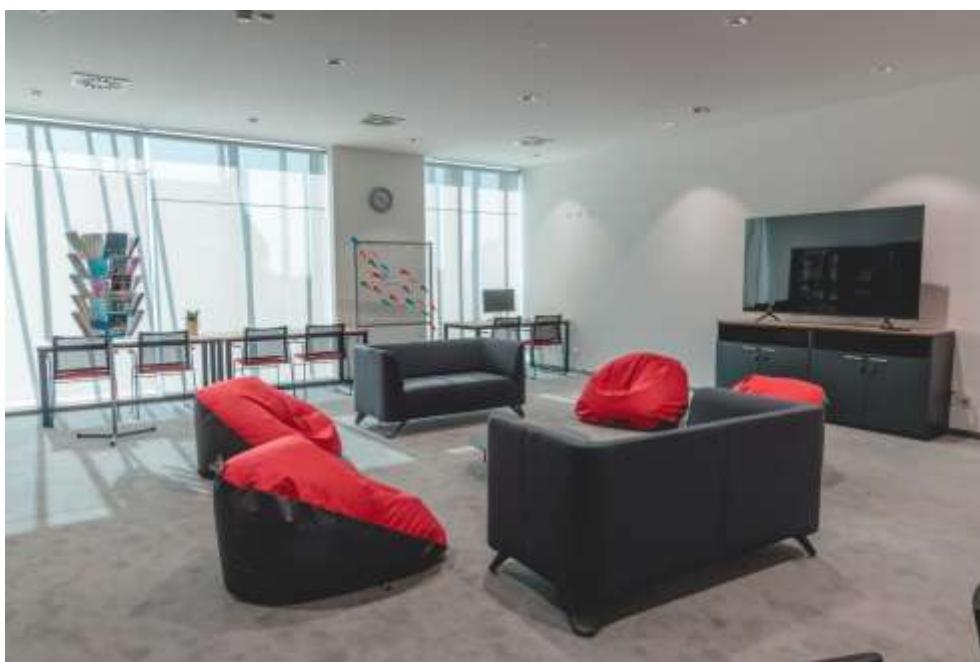
Znanstveni odjel daje na korištenje stručno-znanstvenu i popularno-znanstvenu građu. Uz Odjel se nalazi informatička učionica opremljena s deset računala, stolovima sa svim potrebnim priključcima za prijenosna računala, pametnom pločom, projektorom i pametnim televizorom ekrana 190 cm. Ova učionica predviđena je za tihi rad, ali i za održavanje informatičkih radionica (Lugić i Marojević 2024).

Slika 10. Znanstveni odjel

Odjel za mlade (Slika 11) nastao je kao rezultat teorije da su knjižnice javno-privatna mjesta. Javno-privatno u knjižničarskom smislu označava mjesto otvoreno za javnost na kojem se obavljaju isključivo privatne stvari, kao što su čitanje, čavrljanje, zabava i slično (Aparac-Jelušić i Faletar Tanacković 2020, 75). Specifičnost je Odjela za mlade u tome što na njemu nema zaposlenika čime je srednjoškolcima osigurana najveća razina privatnosti na javnom mjestu. Ovaj odjel opremljen je naslovima beletristike u skladu s afinitetima ciljane skupine korisnika, računalima, televizorom, društvenim igrama i namještajem koji je neuobičajen za javne ustanove. Odjel je nastao kao rezultat dugogodišnje analize rada Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci, kojom se došlo do spoznaje da su upravo srednjoškolci u staroj zgradi knjižnice bili diskriminirani jer nisu imali prostor koji je prilagođen isključivo njihovim potrebama i željama.

Službenim prostorijama korisnicima je onemogućen pristup. One su podijeljene na nekoliko prostorija. U najvećoj se nalaze Služba nabave knjižnične građe, Služba obrade i zaštite knjižnične građe te Služba za razvoj i koordinaciju programa, usluga i projekata. Zatim su tu Ured ravnateljice, ured Matične razvojne službe za narodne i školske knjižnice

Slika 11. Odjel za mlade

Vukovarsko-srijemske županije i Službe financijskog poslovanja, ured Pravne službe i Službe blagajničkog poslovanja. U ovom dijelu zgrade nalaze se također čajna kuhinja, spremište za čistačice i dvorana za sastanke opremljena računalom i pametnom pločom.

8. Zaključak

Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci dobila je novu, namjenski građenu zgradu. Zasigurno je jedna od najmodernijih i najvećih knjižničnih zgrada u Republici Hrvatskoj. Svojim arhitektonsko-građevinskim rješenjem, kao i uslugama, predstavlja značajan iskorak za cjelokupnu knjižničarsku struku, što potvrđuju i nagrade koje je Knjižnica primila od trenutka početka djelovanja u novoj zgradi. To su: *Knjižnica godine 2024.*, *Volim Vinkovce 2024.*, *Priznanje Đurđa Mesić 2024.*, Nagrada publike za najbolji promidžbeni film 3. knjižničarskog filmskog festivala 2023. i Godišnja nagrada struke Hrvatskog saveza građevinskih inženjera Marku Milidragu za projektiranje Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci 2023.

Koliko prostor izravno utječe na razvoj jedne ustanove, pa tako i Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci, potvrđuju i brojevi. Broj članova Knjižnice u 2023. godini, u odnosu na 2022., porastao je za 24 %. Kako nije u pitanju samo neofilski pristup korisnika, potvrđuje

i činjenica da Knjižnica pred kraj 2024. godine broji 7.226 članova. Do kraja godine očekuje se oko 7.300 članova Knjižnice, što predstavlja porast od 6,5 % u odnosu na 2023. godinu, a to znači da je danas u Gradsku knjižnicu i čitaonicu Vinkovci učlanjeno 23,7 % stanovnika Vinkovaca.

Ovi brojevi potvrđuju da arhitektonsko-građevinska rješenja moraju poštovati zahtjeve struke jer su ona preduvjet za ostvarivanje misije knjižnica. Znatno utječu na popularizaciju čitanja i čitateljskih navika. Moderno građene i opremljene, knjižnice postaju najznačajnija podrška znanstveno-istraživačkom i kulturnom radu te time značajno utječu na kvalitetu života pojedinca, odnosno životni standard. U Vinkovcima se potvrdilo da su arhitektonsko-građevinska rješenja, stručno osoblje, usluge i fond četiri najvažnija čimbenika koja uvjetuju rad Knjižnice i percepciju iste u korisničkim i stručnim krugovima.

Literatura

Anić, Vladimir. 2004. „Identitet.“ U *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber

Aparac-Jelušić, Tatjana i Sanjica Faletar Tanacković. 2020. *Knjižnična arhitektura: prostor, kultura, identitet*. Zagreb: Naklada Ljevak.

Boršić, Luka i Ivana Skuhala Karasman. 2022. *Hrvatska velikanka Elza Kučera*. Vinkovci: Privlačica.

„HEPNOC: HEP Nastavno obrazovni centar. Knjiga grafičkih standarda.“ Pristupljeno: 16. 12. 2024. https://www.hep.hr/UserDocsImages/slike/logotipovi-mediji/pdf/HEP-NOC_knjiga_standarda.pdf

Karalić, Đuro. 2018. „Započelo izlijevanje temeljne ploče buduće zgrade vinkovačke knjižnice; u 30 sati izliti će se 3.000 tona betona.“ *Press/032*. Pristupljeno: 11. 12. 2024. <https://press032.com/zapocelo-izlijevanje-temeljne-ploce-buduce-zgrade-vinkovacke-knjiznice-u-30-sati-izliti-ce-se-3-000-tona-betona/>

Lugić, Vedrana i Tihomir Marojević. 2024. „Otvorenje nove zgrade Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci.“ *Godišnjak Ogranka Matice hrvatske u Vinkovcima* 41: 79-97.

Machala, Dijana. 2015. *Knjižničarske kompetencije: pogled na razvoj profesije*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada: Nacionalna i sveučilišna knjižnica.

Miljak, Josipa. 1993. „Vinkovačka knjižnica u ratnom razdoblju.“ *Godišnjak za kulturu, umjetnost i društvena pitanja*, 10: 270-277.

Grad Vinkovci. 2018. „Na prostoru buduće knjižnice pronađeni bogati arheološki nalazi.“
Pristupljeno: 11. 12. 2024. <http://grad-vinkovci.hr/hr/objave/default/na-prostoru-buduce-knjiznice-pronadjeni-bogati-arheoloski-nalazi>

Pavlek, Zvonimir. 2008. *Branding: kako izgraditi najbolju marku*. Zagreb: M.E.P Consult.

Sabolović-Krajina, Dijana. 2020. *Narodne knjižnice u tranziciji: sociološki aspekti*. Koprivnica [i. e.] Samobor: Meridijani.

Standard za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. 2021. Narodne novine 103, 1834.
https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_09_103_1834.html

Širić, Ružica. 2000. „Vinkovačka Knjižnica od 1992. godine do 2000. godine.“ *Knjižničarstvo: Glasnik društva knjižničara Slavonije, Baranje i Srijema* 4, no. 1-2: 72-74.

Cej, Višnja, Kluk Giunio i Tomislav Silić. 2013. „RFID tehnologija u Knjižnicama grada Zagreba.“ *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 56, no. 3: 147-166.

Djeke, Željka, et al. 2022. „145 godina Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci.“ U Stručni skup s međunarodnim sudjelovanjem Strip u knjižnicama: zbornik radova: povodom 145 godina Gradske knjižnice i čitaonice Vinkovci, 15. travnja 2021. godine, platforma Zoom, uredili Iva Grković i Tihomir Marojević, 9-28. Vinkovci: Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci.